

Невена Станковић*

Факултет безбедности, Универзитет у Београду

КОНЦЕПТ ЉУДСКЕ БЕЗБЕДНОСТИ У СТРАТЕГИЈИ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ ИЗ 2019. ГОДИНЕ – КОРАК УНАЗАД

Сажетак

Све већи број развијених земаља последњих година инкорпорира концепт људске безбедности у своје националне безбедносне политике. Оваква тенденција, у извесној мери, присутна је и у Републици Србији још од усвајања Стратегије националне безбедности 2009. године. Новом Стратегијом националне безбедности Републике Србије из 2019. године, међутим, уносе се одређене измене на овом плану. Имајући у виду место и улогу Стратегије националне безбедности у полистратегичком систему Републике Србије, односно чињеницу да је реч о хијерархијски највишем стратегичком документу Републике Србије, у раду се настоји анализирати обим имплементације људске безбедности у политику националне безбедности Републике Србије, идентификовати присутни индикатори концепта људске безбедности, али и препознати они који неоправдано из ње изостају. Полазећи од квалитета живота појединаца, као централне тачке концепта људске безбедности, компаративном анализом Стратегије националне безбедности из 2009. године и Стратегије националне безбедности из 2019. године настоји се указати на присутну регресију у погледу уважавања значаја безбедности и сигурности појединца, упоредо са све наглашенијим потенцирањем државе као главног референтног објекта безбедности. Такође, анализом садржаја Стратегије националне безбедности из 2019. године тежи се уочавању „пропушта“ начињених како у фази анализе безбедносног окружења, идентификације кључних изазова, ризика и претњи безбедности Републике Србије, тако и формулисања националних интереса и конкретних циљева за њихову реализацију, а који резултирају, у појединим аспектима, маргинализованим уважавањем људске безбедности у укупној националној безбедности. У закључку рада, осим уочених недос-

* Контакт: stankovicnevena649@gmail.com.

татака и мањкавости, указује се на занемарена питања од значаја за личну безбедност грађана, али и на две појаве чије игнорисање потенцијално може имати озбиљне негативне импликације на друштво у целини – сиромаштво и корупцију. Коначно, апелује се на неопходно усклађивање или, прецизније, допуњавање државног приступа безбедности концептом људске безбедности.

Кључне речи: *Стратегија националне безбедности, људска безбедност, лична безбедност, национални интереси*

УВОДНА РАЗМАТРАЊА – КОНЦЕПТ ЉУДСКЕ БЕЗБЕДНОСТИ

За потребе научног бављења било којим аспектом безбедносне политике, а нарочито њене конкретизације у виду стратегијских докумената, неопходно је уочити доминантан теоријски приступ безбедности на коме је утемељена. Последњих година, изван број (нај)развијенијих земаља у своја основна програмска становишта настоји инкорпорирати, као проширење државног, и концепт људске безбедности. Стога се као један од примарних циљева овога рада одређује оцена о степену у ком је овај концепт инкорпориран у хијерархијски највиши стратегијски акт Републике Србије, Стратегију националне безбедности (у даљем тексту: СНБ), односно препознавање елемената у њој присутних, уз истовремено указивање на неоправдано занемарене или искључене (нарочито у односу на претходну СНБ) елемената концепта људске безбедности, те последице њиховог изостанка.

Говорећи о примени концепта људске безбедности, као једног од мерила демократског развоја модерних друштава, упутно је започети са сажетим приказом околности у којима настаје, његовог садржаја, те импликација на националну безбедност једне државе. Упоредо са постојањем реалистичког и либерално-институционалистичког приступа безбедности (Simić 2007, 165), у постхладноратовском амбијенту теоретичари, уочавајући потребу за ширим поимањем безбедносне проблематике, крећу пут трагања за новом парадигмом безбедности која би се показала као адекватнији аналитички приступ савременим безбедносним изазовима, ризицима и претњама, а за разлику од класичног концепта државне безбедности, утемељеног на равнотежи силе и војној моћи. Основни узрок оваквог опредељења јесте настојање за отклањањем недостатака проистеклих из тенденције концепта државне безбедности да све, укључујући и грађане, подређује заштити државе (као територије и организације) било од реалних, било од имагинарних опасности. У

уверењу да је „човечанство достигло ниво развоја у ком жртвовање појединаца и изазивање њихове патње зарад имагинарних циљева етички није прихватљиво“ (Ђорђевић 2013, 177), појављују се нови концепти који фокус са државне безбедности пребацују на безбедност људи. Концепт људске безбедности базира се „на различитој перцепцији безбедности, односно различитим разумевањима референтних објеката безбедности (онога што је предмет заштите), различитим односом према провајдерима безбедности (онима од којих се очекује да „пруже“ безбедност), као и различитим односом према безбедносним изазовима, ризицима и претњама“ (Драгишић 2010, 217-218).

У теоријске расправе о безбедности концепт људске безбедности „на широка врата“ улази од објављивања Извештаја о људском развоју Програма за развој Уједињених нација (UNDP) 1994. године. Овај извештај представља својеврсно укорењивање концепта људске безбедности у теоријско поље науке о безбедности и међународним односима уопште, будући да је њиме понуђен први, и за сада једини „шире“ прихваћени покушај појмовног одређења људске безбедности. Идентификовањем појединца (и његовог свеукупног благостања [Драгишић, Драгаш и Хаџић 2013, 1657]) као кључног референтног објекта безбедности, у Извештају се наводи да „осећање несигурности већине људи потиче више од свакодневних животних брига, него страха од катаклизмичних светских догађаја.... Људска безбедност није проблем оружја – то је проблем који се тиче људског живота и достојанства“ (UNDP 1994). Безбедност, дакле, представља заштиту и од „претњи глађу, болестима и насиљем“, али и од „изненадних и насилних прекида свакодневног уобичајеног живљења“, и у кући, на радном месту или у заједници (UNDP 1994).

С тим у вези, значајно је указати и на Галтунгов (*Johan Galtung*) концепт „структурног насиља“, према коме је насиље „сметња основним људским потребама која може да се избегне, или ометање квалитета живота које спушта степен задовољења људских потреба испод степена који би потенцијално био могућ“ (Ђорђевић 2013, 86). Реч је, дакле, о структурном насиљу уграђеном у елементе система, односно последицом његовог функционисања.

Концепт људске безбедности и даље се налази на мети оштрих критика, од указивања на његову концептуалну слабост, теоријску некохерентност, па до става да је он противан остварењу националних интереса и да резултира лошим избором приоритета (Драгишић, Драгаш и Хаџић 2013, 1658-1659). Па ипак, узимање у обзир овог концепта се чини нужним за „хватање у коштац“ са

новим, квалитативно другачијим безбедносним изазовима, ризицима и претњама. Коначно, без обзира на непостојање јединствене и општеприхваћене дефиниције људске безбедности, или на избор приступа његовом одређењу (негативни - набрајањем безбедносних изазова, ризика и претњи, односно позитивни - набрајањем штићених вредности), чини се неоспорним став да је уистину безбедан човек онај човек који је „слободан од страха и ускраћености“, и који „има осећај властите сигурности, јер перцепција безбедности представља веома важан аспект људске безбедности“ (1664-1665).

У прилог практичној применљивости концепта људске безбедности говори и теза да се одређена целина (пример, држава) у односу на одређене критеријуме може оценити као безбедна, али да то не важи и за елементе те целине (у овом случају, грађане) који се не осећају сигурно у свакодневном живљењу, због, рецимо, „високе стопе уличног криминала, породичног насиља, неадекватних услова у радном окружењу и животном амбијенту“ (Ђорђевић 2013, 85). Чињеница је и да се разлика у перцепцији безбедности углавном јавља као последица дубоких структуралних поремећаја. Управо се употребом људске безбедности као аналитичког концепта указује на „постојање друштава која су остварила висок степен националне безбедности, сигурност граница и неповредивост територијалног интегритета и суверенитета државе, али и да у таквом друштву људи нису безбедни, да су изложени грубим кршењима људских права, угрожавању личне безбедности и материјалне егзистенције“, као и на „могућност да параметри економског раста, монетарна стабилност и позитивни макроекономски показатељи у једном друштву могу коегзистирати са високим степеном сиромаштва ... већине становништва“ (Драгишић, Драгаш и Хацић 2013, 1662).

Упркос доказаној употребној вредности концепта људске безбедности, првенствено као „алатке“ за суочавање са савременим облицима безбедносних изазова, ризика и претњи, попут асиметричних претњи безбедности и структурног насиља којим се угрожавају „природна људска права, као што су право на живот и слободу, па све до угрожавања тзв. права треће генерације“ (1659), али и чињенице да се у фокусу овога концепта налази „квалитет живота људи у неком друштву“ (Драгишић 2010, 225), као једна од темељних цивилизацијских вредности, у пракси се јављају озбиљне препреке његовој имплементацији у националну безбедносну политику. Примаран узрок наведеног јесте инсистирање знатног броја аутора на ставу да је концепт људске безбедности директно

супротстављен концепту националне (државне) безбедности и националним интересима, а услед уверења да је реч о два алтернативна концепта безбедности.

Делимо веровање, међутим, са оним „присталицама“ концепта људске безбедности који сматрају да ови концепти нису међусобно искључиви нити у колизији, већ да имају узајамно допуњавајућу улогу, односно да су комплементарни и у корелацији. Другим речима, „постојање јаке државе као кључног провајдера безбедности основни је услов за достизање људске безбедности и заштиту вредности које овај концепт секуритизује“ (1659), а будући да концепт људске безбедности није у стању да створи нове провајдере безбедности („што је утопијска идеја, која чак није ни безопасна“ [1665]). У том смислу, најприближније идеалном би се сматрало стање у коме концепт националне (државне) безбедности (са својим институционалним утемељењем и улогом главног провајдера безбедности (Драгишић 2010, 231)) бива проширен концептом људске безбедности, заједно са савременим безбедносним изазовима, ризицима и претњама које препознаје. Напоследку, реч је о томе да људска безбедност, секуритизацијом одређених питања, „проширује поље деловања система националне безбедности стварајући нове обавезе, али и нове начине деловања примерене безбедносним изазовима, ризицима и претњама“ (Драгишић, Драгаш и Хаџић 2013, 1665), уз истовремено уважавање постојања оних класичних.

За потребе разматрања (не)могућности примене овог концепта у обликовању и формулисању политике националне безбедности РС, додајмо још и да је у Извештају о стању људске безбедности у Србији за 2004. годину коришћен модел (делимично модификован у односу на онај понуђен у Извештају УНДП-а, а у складу са конкретним друштвено-политичким околностима у РС) који за индикаторе људске безбедности утврђује: економску безбедност, еколошку безбедност, безбедност здравља и исхране, образовање и безбедност, социјалну безбедност, политичку и институционалну безбедност, те личну и колективну безбедност (Dulić 2005, 21-22). Значајно је и одређење личне безбедности под којим се подразумева „објективна ситуација у којој нема угрожавајућих елемената по грађане на индивидуалном плану“, и која „није могућа без субјективног доживљаја сигурности, односно стања у коме грађани нису под пресијом ризика од неких нежељених догађаја“ (Ђорђевић 2013, 125).

ПОЛИСТРАТЕГИЈСКИ СИСТЕМ РС

Када је реч о полистратегичком систему неке државе, уобичајена класификација стратегија јесте, према степену општости, на опште, посебне и појединачне стратегије (Стајић, Радивојевић и Мирковић 2017, 1331). Однос и међузависност стратегија уобичајено се посматра у односу на „општу“ („генералну“, „националну“ или „стратегичку државе“), при чему свака од њих има „своје место, улогу, основна опредељења, начела, принципе и прокламоване циљеве од значаја за дугорочно управљање државом ради развоја и заштите националних и државних интереса и вредности“ (Форца и Стојковић 2014, 124). Наведено значи да би „једна стратегија била општа или стратегија државе, а специјализоване стратегије биле би посебне и појединачне државне стратегије“ (Ковач и Стојковић 2009, 187). Напоследку, стратегија државе операционализује се и формулише кроз националне интересе, националне циљеве и посебне и појединачне државне стратегије.

У РС не постоји једна општа стратегија државе (национална стратегија) која се налази на хијерархијском врху полистратегичког система, која би, истовремено, представљала полазну основу за израду осталих државних стратегија, те „која би логично требало да садржи експлицитно назначене националне вредности које се штите, националне интересе које треба остварити и циљеве које треба досегнути у одређеном периоду, а управо би таква стратегија требало да буде полазиште за настанак хијерархијски нижих докумената“ (Форца и Стојковић 2014, 146). На званичном сајту Владе РС постоји преко сто стратегија различитог значаја, општости и садржаја, на сајтовима појединих министарстава (Министарство одбране, Министарство унутрашњих послова, Министарство правде итд.) представљене су стратегије које су у надлежности тих министарстава, но, „већина тих стратегија није повезана и не види се јасан хијерархијски ред или ранг међу њима“ (Ђорђевић и Катанчевић 2016, 130), односно, „између њих не постоје дефинисани односи, нити усклађени циљеви“ (128). Изузетак су стратегијско-доктринарни документи из надлежности Министарства одбране-Стратегија одбране, Доктрина Војске Србије итд. (130).

Прва СНБ РС донета је 28. октобра 2009. године, а друга, актуелна, 27. децембра 2019. године. С обзиром на то да су СНБ РС операционализовани и формулисани национални интереси и циљеви, „од општих, који садрже опште поставке са виталним националним интересима и циљевима до идентификовања појединачних који се тичу националне безбедности, може се сматрати

да је ова стратегија на хијерархијском врху полистратегијског система у РС“ (129). Будући да је у СНБ РС истакнуто да она представља полазну основу за израду других стратешких и доктринарних докумената, докумената јавних политика и нормативно-правних аката, односно да се ставови из СНБ операционализују у њима (СНБ 2019), те како је СНБ основни стратешки документ којим се утврђују основи политике безбедности у заштити националних интереса, „постоји више разлога за процену њене ваљаности“ (Кековић 2009, 90).

У том смислу, поћи ћемо од фаза поступка израде и примене СНБ, а како би се, напослетку, могло увидети на којим је то местима евентуално „зашкрипело“, где су начињени пропусти, и које фазе би потенцијално ваљало поновити. Поменуте фазе су: проучавање-анализа безбедносног окружења (на глобалном, регионалном и националном нивоу), дефинисање безбедносних изазова, ризика и претњи, формулисање националних безбедносних интереса и циљева, дефинисање организације структура (система, подсистема и елемената) безбедности, дефинисање начина – метода функционисања система безбедности, израда документа СНБ, верификација (вредновање) СНБ, изградња нормативноправних претпоставки за примену стратегије, примена СНБ, контрола спровођења и делотворности СНБ, те редифинисање СНБ (Ковач 2007, 135). Значајно је имати у виду и структуру већине СНБ коју чине: увод (стратегијске основе националне безбедности), безбедносни изазови, ризици и претње, национални безбедносни интереси, национални безбедносни циљеви у различитим областима друштвеног живота, систем националне безбедности (подсистеми и елементи, структура и функционисање), управљање системом и у систему националне безбедности (место, улога и задаци државних установа и институција) и завршне одредбе (134).

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА СНБ ИЗ 2009. ГОДИНЕ И СНБ ИЗ 2019. ГОДИНЕ КРОЗ ПРИЗМУ КОНЦЕПТА ЉУДСКЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Увод

Дефиниција националне безбедности понуђена у актуелној СНБ гласи: „национална безбедност представља објективно стање заштићености њених националних вредности и интереса од свих облика угрожавања, те субјективни осећај безбедности грађана Републике Србије“ (СНБ 2019). Оваквом одређењу националне без-

бедности, са аспекта концепта људске безбедности, апсолутно се нема шта замерити будући да се истиче и за људску безбедност кључан субјективни аспект безбедности појединаца. Исто важи и за одређење према којем је СНБ „највиши стратешки документ чијим спровођењем се штите националне вредности и интереси Републике Србије од изазова, ризика и претњи безбедности у свим областима друштвеног живота“, те став да представља полазну основу за израду других аката „у свим областима друштвеног живота и функционисања државних органа и институција, ради очувања и заштите безбедности грађана, друштва и државе“. Но, оно што намеравамо овим радом показати јесте да се са инкорпорирањем концепта људске безбедности у његовом најширем значењу задржало на уводном делу СНБ, односно да се у даљем току СНБ овај концепт имплементира само у вези са одређеним његовим садржајима, док се неки други, не мање значајни, тек једва назире.

Као један од кључних узрока оваквог исходишта СНБ сматрамо непостојање адекватне концептуализације кључних појмова, а пре свега националних интереса и националних вредности. Понуђена појмовна одређења истих чине их непогодним за употребу као аналитичких концепата, остајући на нивоу „општег места“, без преко потребних појашњења и објашњења, односно чинећи их погодним за инструментализацију у различите сврхе. С обзиром на чињеницу да у полистратегичком систему РС не постоји општа, врховна стратегија, у којој би оваква појмовна одређења била понуђена, као ни да у Уставу РС, као једином хијерархијски вишем акту од СНБ нема таквих дефиниција, сматрамо нужним, обзиром на место и значај овог документа, постојање адекватне концептуализације и операционализације, превасходно појма националног интереса. Но, како ћемо показати у наставку, то са актуелном СНБ није случај.

Према СНБ из 2009. године, полазишта СНБ јесу: „суверенитет и територијални интегритет Републике Србије, економски просперитет, социјална стабилност, развој демократије и владавине права, поштовање људских и мањинских права, европска спољнополитичка оријентација и унапређење сарадње са најутицајнијим субјектима међународне заједнице и државама у региону“, а истиче се и да се њоме „потврђује приврженост РС општим демократским вредностима, међународном праву и поштовању сопствене државотворне традиције“ (СНБ 2009).

Са друге стране, као полазишта актуелне СНБ наводе се: „очување суверенитета и територијалне целовитости, војна неутралност, брига о српском народу ван граница Републике Србије,

европска интеграција и ефикасна правна држава“ (СНБ 2019). У односу на претходну, у новој СНБ изостављени су економски просперитет, социјална стабилност, развој демократије и владавине права, поштовање људских и мањинских права као полазишта. Такође, од пет наведених полазишта у актуелној СНБ, чак четири се односе на спољнополитичка питања (све сем правне државе), а сматрамо недопустивим и истицање бриге искључиво о српском народу ван граница РС као полазишта, односно верујемо да је реч само о мањкавости формулације, будући да је у том смислу једино исправно одредити као полазиште „бригу о српском народу у границама РС и изван њих“, или „бригу о српском народу где год да се он налази“, слично формулацији која се касније нуди у вези са националним интересима. Овај крупни недостатак делимично се надокнађује тиме што се даље у Уводу указује да СНБ у потпуности одражава приврженост РС „општим цивилизацијским и моралним вредностима, поштовању своје државотворне традиције, владавини права, социјалној правди, демократији, људским и мањинским правима и слободама, економском напретку, кооперативној безбедности и свестраној међународној сарадњи“. Но, поново, имајући у виду „тежину“ овог документа, као и његов положај у укупном полистратегичком систему РС, за недостатке у изражавању или формулацији овога типа нема места. Још уколико је позната уобичајена дужина трајања периода припреме, израде Нацрта СНБ, одржаних јавних расправа и испуњења осталих пропратних услова за коначно усвајање овога документа, овакве и сличне мањкавости морају бити у потпуности избегнуте.

Када је реч о одређивању полазишта политике националне безбедности неке државе, и то у хијерархијски највишем стратегијском акту те државе, општа места, двосмислености, неодречености и искључивости потпуно су неприхватљиви. Полазишта, као и СНБ уопште, морају представљати кохерентну и потпуну целину, морају бити јасна и концизна и морају обухватати онај „нужни минимум“ како државне, тако и људске безбедности, без пренаглашавања једног аспекта на штрб другог и апсолутно без изостављања круцијалних елемената било ког од два приступа безбедности.

Уопштено говорећи, анализом садржаја старе и актуелне СНБ, јасно је да актуелну карактерише другачији стил и делимично форма, но, начелни утисак који се стиче јесте да овакав избор не доприноси симплификацији, већ, напротив, ствара додатну конфузију и доприноси комплексности проблематике која нужно захтева (обзиром на деликатан предмет) јасноћу, прецизност, приоритизацију и постојање одговарајућих критеријума класификације у свом

манифестном облику. Као писани документ, СНБ мора бити и прегледна и разумљива, а како би и у практичном погледу допринела прокламованом начелу транспарентности рада државних институција (путем „отвореног“, јавности доступног садржаја СНБ). У супротном, већ од Увода се може довести у питање „озбиљност“, а тиме и ваљаност овако конципиране СНБ. Напред наведено нарочито се односи на наредни део СНБ-анализу безбедносног, односно стратегијског окружења РС.

Анализа безбедносног окружења

У СНБ, анализом безбедносног окружења на глобалном, регионалном и националном нивоу, настоје се идентификовати кључни безбедносни изазови, ризици и претње РС, а потом и национални интереси и конкретни циљеви чијим би се остварењем обезбедила заштита прокламованих националних интереса. На основу наведеног, јасан је значај ваљано изведених закључака о безбедносног окружењу РС, односно очигледно је да ће од тога који се фактори из окружења (пре)наглашавају или, пак, занемарују, зависити и који се изазови, ризици и претње безбедности препознају као приоритетни. Непостојање консензуса међу стручњацима у вези са прецизним и јасним критеријумима анализе безбедносног окружења, па и безбедносне стварности уопште, а имајући у виду чињеницу да се ни у самој СНБ не приказују примењени индикатори, остаје отворена могућност да је добијена оцена о безбедносног окружењу производ перцепције оних који су у изради СНБ учествовали, али и актуелног политичког амбијента у земљи.

Не улазећи у даље разматрање овог питања, пре свега, истакли бисмо нејасноћу у вези са променом опредељења при избору назива овог сегмента СНБ, од „безбедносног окружења“ у претходној СНБ, до „стратегијског окружења“ у актуелној. Наведено је утолико нејасније уколико се посматра савремено значење појма „стратегички“, од теорије (Вишњић 2005), преко дугорочног плана развоја (Ковач 2003), па до мултидисциплинарне науке (Стојковић 2009). Могуће је и да је реч о учесталој логичкој погрешци у вези са неадекватном употребом појма „стратегијски“, „као ознаке за одређену врсту теоријског приступа проблему“, и појма „стратешки“, у значењу „главни, руководећи, опредељујући“ (Стојковић 2009, 253).

Такође, остаје отворено питање и зашто у новој СНБ, а за разлику од претходне, излагање није структурисано у односу на поменути три нивоа анализе – глобално, регионално и „национал-

но“ окружење. Премда у садржају саме СНБ нема значајнијих одступања у односу на претходну у оквиру овог дела, или барем разлика које би оправдале овакав избор, сматрамо да је, из практичних разлога, зарад веће прегледности, јасноће и разумљивости боље решење представљала структура овог поглавља садржана у СНБ из 2009. године.

Говорећи о конкретном садржају овог дела стратегија, понављамо, у новој СНБ налазе се исти ставови преузети из претходне, уз евентуалне спорадичне реформулације редоследа речи у реченици, реченица или, пак, пасуса. Кључне тврдње у вези са околностима које доприносе настанку безбедносних изазова, ризика и претњи на глобалном нивоу, као и акцендовање „грубог кршења Повеље УН и општеприхваћених норми међународног права, а нарочито мешање у унутрашње ствари суверених држава“, те значаја „концепције и праксе превентивног напада и војног интервенционизма“ остају непромењени. Оно што, међутим, представља новину СНБ из 2019. године јесте препознавање значаја хибридних и сајбер претњи безбедности („сајбер шпијунажа, напади на критичне инфраструктуре, неовлашћени продори у базе тајних података, као и ширење лажних вести и дезинформација путем друштвених мрежа“ [СНБ 2019]), као и мигрантске кризе („тешкоће у смањивању миграционих притисака и токова, јер ће се повећавати број миграната из неразвијених, сиромашних и ратом захваћених држава“). Осим тога, поједини ставови из претходне СНБ у актуелној су детаљније „разрађени“ или допуњени, у међувремену насталим појавама од значаја за конкретна питања (попут конфликта на Блиском истоку и северу Африке, проблемима са којима се суочавају Европска унија и НАТО и слично), уз указивање на „тенденцију заоштравања односа између великих сила, условљену надметањем за остваривање њихових супротстављених интереса и промену постојећих сфера утицаја“.

Из перспективе концепта људске безбедности, значајан је став да су околности које доприносе настанку безбедносних изазова, ризика и претњи на глобалном нивоу, „пре свега, велике разлике у погледу нивоа економског и културног развоја које имају за последицу сиромаштво и социјалну угроженост знатног дела становништва, што узрокује настанак негативних демографских и социо-психолошких појава“, као и да ће у социјалној сфери посебно значајно бити „решавање проблема држава у вези са приливом миграната у развијена подручја и пресељавање сеоског становништва у градове, трендом старења популације, осигурањем свеобухватне здравствене заштите, повећањем доступности и ква-

литета образовања, као и одговарајућег запошљавања грађана“. И докле је наведено препознато као један од примарних фактора настанка безбедносних изазова, ризика и претњи на глобалном нивоу, оно у дефинисању националних интереса и циљева РС, како ћемо даље показати, заузима тек споредно (па чак и маргинално) место. Коначно, у фокусу политике националне безбедности РС, са овог аспекта, остају оне претње за које је оцењено да ће на међународном нивоу дугорочно остати-„међународни тероризам, организовани криминал, јачање политичког и верског екстремизма, миграциона криза и посреднички конфликти“.

Када је реч о регионалном безбедносном окружењу, ситуација је слична. Нема значајнијих измена, већ су постојећи начелни ставови евентуално додатно разјашњени или допуњени. Осим претњи препознатих на глобалном нивоу, а које се понављају и у контексту регионалног безбедносног окружења, као изазови, ризици и претње безбедности постојане и у СНБ из 2009. године, остају: наслеђени проблеми из прошлости, историјске противречности, последице супротстављања народа и држава на простору југоисточне Европе, нарочито Балкана, геостратегијски положај у вези са коришћењем транзитних праваца, једнострано проглашена независност Косова и Метохије, неадекватно решавање повратка избеглих, прогнаних и интерно расељених лица, уништавање културног наслеђа, као и недовољна изграђеност државних институција.

У вези са две кључне „тачке“ (у извесном смислу и СНБ у целини) – питањем Косова и Метохије и интеграције у Европску унију, у актуелној СНБ истакнуто је да интеграцију држава које теже чланству у ЕУ могу успоравати нерешени институционални и економски проблеми, неспремност за спровођење неопходних реформи и усклађивање са правом ове организације, билатерални спорови који су изговор за успоравање процеса европских интеграција, као и проблем несталих лица, надлежности у процесуирању ратних злочина, неспровођење Бриселског споразума, споро успостављање демократског стандарда на КиМ, непоштовање основних права српског и другог не-албанског становништва, узурпација и уништавање њихове имовине и културно-историјске баштине, те јачање радикалног исламизма. Такође, наглашавају се и негативни утицаји покушаја ревизије Дејтонског споразума, али и тежња и покушаји у појединим државама да се оствари што већи степен националног уједињења етничког простора и реализације великодржавних пројеката (посебно стварање Велике Албаније), а који би укључивали „ревизију и промену међународноправно утврђених државних граница и овлашћења“.

Интересантан је и начин на који се у СНБ говори о економском аспекту регионалне безбедности, у смислу наглашавања „спољних“ узрока незадовољавајућег стања, „упркос позитивним ефектима мера које предузимају готово све владе“, и настојања држава региона „да смање јавни дуг и незапосленост реализацијом стратешких пројеката који се реализују у оквиру процеса европске интеграције и Берлинског процеса“. Стиче се утисак да је главни „кривац“ илити кључни фактор угрожавања у том смислу глобално тржиште, односно глобална економска криза „која се прелила са повезаних тржишта и економија“.

У обе СНБ оцењено је да ризици од избијања ратова и других оружаних сукоба на простору југоисточне Европе, иако смањени, нису елиминисани, при чему се закључује да на ситуацију у региону, тренутно, највећи утицај имају питање статуса Аутономне покрајине КиМ, међуетничке тензије, као и мигрантска криза. У вези са регионалним иницијативама и заједничким напорима држава региона за сузбијање негативних процеса и појава, односно изградњу заједничких механизма за превенцију ризика и претњи, полази се од „заједничког интереса држава региона да приступе Европској унији“.

Говорећи, напослетку, о безбедности РС на националном нивоу, интересантним се чини упоредити приступ истој у претходној и актуелној СНБ. Наиме, у СНБ из 2009. године, као кључне безбедносне претње и ризици препознати су, пре свега, једнострано противправно проглашење независности КиМ, последице вишегодишњег грађанског рата вођеног на просторима некадашње СФРЈ, међународне изолације СРЈ и НАТО бомбардовања, као и изражени проблеми транзиције, односно тероризам, разни облици организованог криминала, корупција, нелегална трговина наркотицима, деструктивно деловање појединих верских секти, трговина људима и финансијски и високотехнолошки криминал. Овакав одабир кључних ризика и претњи безбедности РС имао је значајне импликације на потоње дефинисање националних интереса, те формулисање националних циљева, што ћемо показати у наставку.

Са друге стране, у СНБ из 2019. године, отпочиње се са опредељењем за концепт кооперативне безбедности, истичући у том погледу допринос стабилности РС напредком у приступању ЕУ, развојем партнерских односа са НАТО (на основу политике војне неутралности и кроз програм Партнерство за Мир), као и посматрачком позицијом у Организацији Уговора о колективној безбедности (ОДКБ), наглашавајући, уз то, значај унапређења односа са САД, Руском Федерацијом, Народном Републиком Кином, као

и осталим традиционалним партнерима и значајним факторима међународне заједнице. За разлику од претходне СНБ, у новој се као кључни ризици и претње по безбедност РС наводе сепаратистичке тежње, етнички и верски екстремизам, прикривено деловање страних фактора, организовани криминал и илегалне миграције.

Као главни извор нестабилности у РС и региону издвајају се проблеми на простору АП КиМ, а с тим у вези и „могућа условљавања у процесу приступања Европској унији која се односе на даљу нормализацију односа са привременим институцијама самоуправе у Приштини“. Наглашава се, такође, улога УН за заштиту суверенитета и територијалног интегритета РС на овом простору, важна улога међународног присуства (УНМИК, КФОР, ОБЕС и др.), нарочито обзиром на покушаје привремених институција у Приштини, односно „сваке врсте иницијативе за смањење тог присуства“, те „трансформацију наоружаних формација које се називају косовске снаге безбедности у оружане снаге, супротно Резолуцији Савета безбедности 1244“.

Говорећи о безбедносним проблемима на националном нивоу, понављају се тероризам, организовани криминал, проблеми економског и демографског развоја, последице елементарних непогода и високотехнолошки криминал, али се истиче и проблематика у вези са радикалним исламистичким језгром, те илегалним миграцијама са својим „вишеструко негативним утицајем на безбедносне прилике“ (могућност верске радикализације, пораст тензија међу популацијом миграната, њихово међусобно сукобљавање и негативне реакције локалног становништва, неконтролисани улазак миграната, могућност прикривања идентитета, криминално деловање у виду илегалног транспорта миграната, као и затварање граница суседних држава за одређене категорије миграната).

Најзад, побројани су и остали безбедносни проблеми РС, и то: ниво привредне развијености и велике регионалне разлике у том погледу, незадовољавајуће стање у демографској сфери, са ниском стопом наталитета, интензивирањем миграција становништва из руралних у урбана подручја и одласком школованих стручњака у иностранство. На нивоу помена остају још и последице елементарних непогода и катастрофа изазваних људским фактором, проблематика енергетских ресурса (релативна ограниченост, неповољан састав и неравномерна географска распрострањеност, ограничене могућности увоза и складиштења, уз истицање значаја потписивања Уговора о основању енергетске заједнице, чиме се РС определила за успостављање регионалног тржишта електричне енергије, природног гаса, нафте и нафтних деривата, и његову

интеграцију у енергетско тржиште ЕУ), као и научно-технолошки развој који зависи од економског развоја, улагања у ову сферу, подстицања иновација и повећања капацитета за истраживање и развој, уз последичне сајбер претње и пораст обима високотехнолошког криминала.

Безбедносни изазови, ризици и претње

Овиме долазимо и до идентификованих кључних безбедносних изазова, ризика и претњи РС. Како бисмо избегли понављања, а која су, чини се, стилски најспорнија „тачка“ СНБ (безмало половина садржаја су својеврсна понављања истих начелних ставова и опредељења), навешћемо, најпре, девет најзначајнијих изазова, ризика и претњи садржаних у обе СНБ (и то по истом редоследу). Реч је о: оружаног агресији, сепаратистичким тежњама, једностраног противправно проглашеног независности КиМ, оружаног побуне, тероризму, пролиферацији оружја за масовно уништење, националном/етничком и верском екстремизму, обавештајног делатности страних субјеката и организованом криминалу.

Остали идентификовани изазови, ризици и претње безбедности РС, садржани у обе СНБ али различитим редоследом јесу и: проблеми економског развоја, неравномерни привредни и демографски развој/проблеми демографског развоја, енергетска међузависност/енергетска безбедност, недовршење процеса разграничења између држава некадашње СФРЈ, последице елементарних непогода и техничко-технолошких несрећа, епидемије и пандемије заразних болести, наркоманија (која у актуелног СНБ заузима значајно место, одмах после организованог криминала, оцењена као „све израженији друштвени проблем“ који „добија карактер безбедносног проблема и утиче на пораст броја тешких кривичних дела“ (СНБ 2019)), високотехнолошки криминал и климатске промене.

Изазови, ризици и претње истакнути у претходног СНБ а остављени у актуелног јесу: нерешен статус и тежак положај избеглих, прогнаних и интерно расељених лица, неконтролисано трошење природних ресурса и угрожавање животне средине (чији је изостанак нарочито дискутабилан), те деструктивно деловање појединих верских секти и култова. Нарочито је значајна, из перспективе концепта људске безбедности, и ситуација са корупцијом. Наиме, у СНБ из 2009. године корупција се налази на десетом месту, одмах после организованог криминала, и одређује као појава која „угрожава темељне вредности друштва и доводи до опадања поверења у институције државе, отежава спровођење суштинских реформи, ус-

поравање процеса транзиције, економског развоја, прилива страних инвестиција и интеграционих процеса и доводи до дестабилизације прилика у земљи и региону“ (СНБ 2009).

Са друге стране, у СНБ из 2019. године корупција није издвојена као самостални ризик или претња безбедности РС, већ је поменута као један од облика организованог криминалног деловања, те набројана, у закључку, као један од других изазова, ризика и претњи безбедности које „често не испољавају отворен утицај на безбедност Републике Србије, па их је тешко открити и препознати обрасце њиховог деловања“ (заједно са злоупотребом нових технологија и научних достигнућа, генетског инжењеринга, медицине, метеорологије и других научних области) (СНБ 2019). Управо занемаривање (или игнорисање) корупције као системске, свепрожимајуће појаве и једног од примарних узрока изузетно незадовољавајућег стања људске безбедности у РС (безбедности грађана и друштва у целини), једна је од основних критика упућених актуелној СНБ, а што је питање које ће даље у раду бити детаљније обрађено.

Конечно, као једина претња безбедности РС која се појављује у СНБ из 2019. по први пут јесу масовне илегалне миграције, на значајној позицији на листи приоритета изазова, ризика и претњи безбедности РС, одмах после организованог криминала и наркоманије.

На основу свега наведеног, отварају се и нека конкретна питања. Једно од њих је и-на основу чега се једино у случају тероризма наглашава да је реч о „великом ризику и озбиљној претњи безбедности Републике Србије“ (СНБ 2019)? Будући да је у СНБ наведено само да „Република Србија и њени грађани, у земљи или иностранству, могу бити објекти терористичког деловања, а њена територија може бити злоупотребљена за транзит, припрему и извођење терористичких акција у другим државама“, а на основу досадашњег искуства и расположивих сазнања, нејасно је из ког се разлога у овом тренутку тероризам доживљава као „озбиљна“ претња безбедности РС, за разлику од других поменутих, подједнако опасних и реално вероватнијих безбедносних процеса и појава чија се величина ризика не наглашава у самој СНБ.

Када је реч о организованом криминалу, нејасно је, такође, из ког се разлога под њиме обухватају „производња и кријумчарење психоактивних контролисаних супстанци, кријумчарење и трговина ватреним оружјем, кријумчарење људи и илегалне миграције, привредни и финансијски криминал у виду недозвољене производње и трговине акцизним производима и прања новца, ко-

рупција и други мање заступљени облици“ (СНБ 2019), када већ у наставку имамо издвојену наркоманију као једну од кључних претњи безбедности РС (а која суштински представља социо-патолошку појаву)? Односно, који је критеријум у конкретном случају примењен, ако имамо у виду да су илегалне миграције, овде побројане као један од облика организованог криминалног деловања, у наставку самостално изложене као значајан безбедносни изазов, док, с друге стране, такође поменуто корупција не налази своје место на листи најзначајнијих изазова, ризика и претњи безбедности, већ се, како је већ указано, помиње још и у контексту других, мање значајних изазова, ризика и претњи, „често без отвореног утицаја на безбедност Републике Србије“. Конкретно, реч је о неадекватној употреби појава и процеса различитог нивоа општости у класификацији, а као последица непостојања јединственог критеријума, односно „заједничког именитеља“ свега побројаног.

Интересантно је и да се, поново, у вези са проблемима економског развоја у СНБ говори искључиво кроз призму спољашњих фактора угрожавања (упркос исказаној начелној тези да настају као последица деловања спољашњих и унутрашњих чинилаца), и то тако што се пад животног стандарда и „умањење осећаја сигурности грађана“ посредно доводе у везу са „динамиком привредног раста водећих економија, обимом глобалне трговине, променљивошћу на међународним финансијским и робним тржиштима, геополитичким тензијама и слично“ а које „могу утицати на смањење њеног извоза и погоршање финансијске позиције, слабљење директних страних инвестиција и новог капитала“ . О поменутих унутрашњим чиниоцима настанка проблема економског развоја у РС, међутим, нема речи.

И у вези са проблемима демографског развоја, сасвим је исправно препознат значај „ниске стопе наталитета, незадовољавајућих показатеља оболевања и смртности становништва, ниског просечног животног века и квалитета живота, неконтролисаних миграција, као и одлива образованог, научног и културног потенцијала у иностранство“, уз прилично песимистични сценарио (мада не и нереалан) у ком би „продубљивање тешкоћа у економском развоју могло допринети даљем паду наталитета, старењу становништва, и, у крајњем, угрожавању самих основа биолошког опстанка Републике Србије“. Имајући у виду ову експлицитно исказану могућност, није јасно из ког разлога ово питање није добило потребну пажњу, односно зашто нису ни на нивоу помена исказани његови конкретни узроци, као и зашто као такво (са „тежином“ која му се претходном констатацијом придаје, као питање

„опстанка нације“ не налази одговарајуће место међу националним интересима РС? С тим у вези, крупним недостатком сматрамо и изостављање сиромаштва у било ком виду, или макар у корелацији са проблемима економског и демографског развоја, из „листе“ најзначајнијих безбедносних изазова, ризика и претњи РС.

Додајмо још, када је реч о указаном изостављању неконтролисаног трошења природних ресурса и угрожавања животне средине из најзначајнијих изазова, ризика и претњи безбедности РС у актуелној СНБ, да се чини потпуно неоснованим говорити о климатским променама са свим својим последичним негативним импликацијама на безбедност РС (у еколошком, економском, социјалном, демографском, па и егзистенцијалном смислу) а да се, притом, угрожавање животне средине (дакле, без трошења природних ресурса) спомене само у контексту радиолошке, биолошке и хемијске контаминације као последице елементарних непогода или техничко-технолошких несрећа. Наведено је утолико бесмисленије уколико се има у виду у даљем тексту СНБ дефинисан национални интерес „очувања животне средине и ресурса Републике Србије“.

Суштински спорно питање у вези са овако изведеном идентификацијом безбедносних изазова, ризика и претњи РС полази од чињенице да није примењен јединствен критеријум који би представљао најпогоднију основу за оно што је, у практичном погледу, и сврха идентификације изазова, ризика и претњи безбедности РС у СНБ – основа за дефинисање националних интереса, те, на основу њих, формулисања конкретних циљева.

Наиме, док је у претходној СНБ наведено да је полазни критеријум у разврставању тежина последица по безбедност РС које би могле да настану у случају њиховог испољавања, у актуелној СНБ стоји само да се идентификују најзначајнији изазови, ризици и претње безбедности РС „у вези са последицама које могу изазвати“. Проблематику додатно усложњава и то што се у СНБ не прави јасна разлика међу изазовима, ризицима и претњама, па чак ни концептуализација уопште. Ако су позната најчешћа појмовна одређења изазова као „ситуације која некога или нешто ставља на пробу“ (при чему може имати позитиван или негативан исход), ризика као „могућности губитка, повреде, стварања неугодне ситуације или уништења“, те претње као „изразите намере да се повреди, уништи или казни“ (Ејдус 2012, 36-37), јасно је да ови појмови немају исто значење, као и да се у СНБ неадекватно и недоследно употребљавају.

Наведено нема нарочито значајне последице у практичном домену, колико то има чињеница да међу изазовима, ризицима и

претњама могу постојати (и постоје) суштинске разлике које сврставање најразличитијих изазова, ризика и претњи у исту категорију чине непогодним за даљу анализу, али и било какву конкретну примену (овде превасходно мислимо на потоње дефинисање националних интереса). Непремостиве разлике између изазова, ризика и претњи наведених у СНБ огледају се у томе што међу њима има појава и процеса (изузетно) ниске, средње и високе вероватноће испољавања негативних утицаја, али и, што је још важније, оних који већ постоје/делују и у различитом обиму угрожавају безбедност РС.

Даље, у погледу последица (а што је и критеријум примењен у СНБ) они могу бити ниског, средњег и високог интензитета. Но, степен интензитета штетних последица може бити (и јесте) различито оцењен у зависности од објекта заштите (појединца, друштва, државе, па и политичких елита и др.). Такође, степен интензитета изоловано мерен не може допринети доношењу одговарајућих и реално потребних конкретних мера без његовог разматрања у односу на вероватноћу наступања тог изазова, ризика или претње. Ова два мерила нераздвојна су и подједнако нужна за анализу безбедносне стварности и приоритизацију националних интереса и циљева. Осим тога, потребно је имати у виду и време потребно за испољавање штетних ефеката изазова, ризика и претњи (у свом пуном обиму), па тако на различити начин приступити краткорочним, средњерочним и дугорочним изазовима, ризицима и претњама безбедности.

Ради илустрације претходно изнетог става, навешћемо пример оружане агресије која у кратком временском року може произвести огромне губитке (људске, материјалне, економске и сваке друге) која се у СНБ третира као најзначајнији изазов, ризик и претња безбедности РС (ако изузмемо централни значај питања статуса АП КиМ), и која, сходно томе, завређује највећу пажњу, односно за чији случај испољавања постоје јасни и дефинисани механизми одбране, предвиђен одговор система безбедности (и других система државе) и сл. Са друге стране, социјални проблеми, са сиромаштвом као најизраженијим међу њима, у садејству са испреплетаним проблемима економског и демографског развоја, а нарочито пада наталитета и одласка младих људи, не бивају адекватно препознати у политици националне безбедности. Иако је реч о „опасности“ слабијег интензитета (краткорочно посматрано), она представља континуирану, дугорочну појаву која, у коначници, може довести до биолошког „одумирања“ РС (поменутог у СНБ).

Не залазећи у дубљу разраду овога става, закључићемо са тиме да је за ваљану идентификацију безбедносних изазова, ризи-

ка и претњи РС неопходна претходна изузетно комплексна анализа која би у обзир узела све релевантне варијабле, као и различите аспекте угрожавања безбедности РС (а у односу на различите „критеријуме“), уместо таксативног набрајања најзначајнијих изазова, ризика и претњи. У недостатку таквог приступа имамо ситуацију у којој, како ћемо даље видети, идентификовани изазови, ризици и претње немају своју конкретизацију у правцу дефинисања националних интереса, а истовремено се (делимично и у потпуности) изостављају реално присутне претње безбедности грађана РС, са којима су они најнепосредније суочени готово на свакодневном нивоу. Између осталог, идентификовани „најзначајнији“ изазови, ризици и претње безбедности РС чине основаним тврдњу да су у СНБ препознати изазови, ризици и претње по „државну“ безбедност, уз маргинално уважавање истих по људску безбедност.

Национални интереси и циљеви за њихову реализацију

У циљу разумевања последица инструментализације националних вредности и интереса на унутарполитичке, а нарочито спољнополитичке стратегије држава (тима и СНБ), мора се поћи, како то у теорији увек бива, од покушаја концептуалног одређења изузетно комплексног и мултидимензионалног појма какав је национални интерес. Као апстрактан појам чији се садржај прелива на различите сфере друштвеног живота, за његово разумевање нужно је уважавање приступа различитих аспеката друштвене стварности. Премда већина одређења задовољава минимум аналитичких захтева усклађених са конкретним истраживачким циљевима, покушаји јединствене и међу ауторима општеприхваћене дефиниције чине се проблематичним по више основа. Непостојање концептуалне дефиниције појма „национални интерес“ у теоријском промишљању довело је до ситуације у којој аутори овај појам прилично флексибилно одређују. Чини се да га сваки аутор одређује не само у складу са теоријским дискурсом коме припада, већ и на начин који га чини аргументом у прилог властитих начелних ставова, па чак и сагласно личним афинитетима.

Последично, најприсутнија у литератури о националним интересима јесу прешироко постављена одређења, без потребних елемената која би их чинила дефиницијом, те која, у суштини, не откривају ништа нарочито значајно у вези са њиховим стварним садржајем. Пример таквог одређења јесте и тврдња Е. Фурниса (*Edgar Furniss*) и Р. Снајдера (*Richard Snyder*) да је национални интерес „оно што држава, тј. они који у њој доносе одлуке, кажу

да јесте“ (Jolić 2013, 45-46). У обиљу критика које се оваквим одређењима упућују, суштинска је она која се односи на чињеницу да овакви покушаји дефинисања имају изузетно малу аналитичку вредност, будући да се на тај начин све може приказати као национални интерес. Не улазећи у набрајање сличних „дефиниција“, упутно је указати и на другачији покушај објашњења националних интереса од стране значајног броја аутора, према којима је национални интерес „неко специфично добро за којим државе теже, као што су моћ, слава, економско благостање, па чак и промицање одређених моралних идеала“ (46). Из наведеног, очигледно је да претпостављени садржај националних интереса не представља циљеве/вредности по себи, већ се искључиво користи у инструменталне сврхе, а зарад остварења каквог „вишег“ циља.

У претходној СНБ, национални интереси поистовећени су са националним вредностима (садржаним у Уставу РС), односно одређени као њихов израз. У истој СНБ, национални интереси нису као такви редно побројани, већ су истакнуте основне националне вредности (независност, суверенитет и територијални интегритет, слобода, једнакост, изградња и очување мира, владавина права, демократија, социјална правда, људска права и слободе, национална, расна и верска равноправност и равноправност полова, неповредивост имовине и очување животне средине), а потом и још неки за РС значајни аспекти политике националне безбедности (осим наведених и: очување националног, културног, верског и историјског идентитета српског народа и националних мањина, очување унутрашње стабилности, интеграције у ЕУ и друге међународне структуре, економски развој, унапређење сарадње са суседима и изградња заједничких капацитета и механизма за решавање противречности, спорова и свих врста изазова, ризика и претњи на регионалном и глобалном плану, очување и развој међународног поретка, одржавање и учвршћивање веза Срба који живе у иностранству са РС) (СНБ 2009).

Са друге стране, у СНБ из 2019. године, истиче се да су национални интереси „трајна потреба и тежња Републике Србије и њених грађана“, засновани на националним вредностима, дакле, општији и шири појам. Из „списка“ националних вредности, а у односу на претходну СНБ, изузет је онај који у новој представља први национални интерес (суверенитет и територијални интегритет), неповредивост имовине, те су „једнакост“ и „национална, расна и верска равноправност и равноправност полова“ сведени на једну вредност – „једнакост и равноправност грађана“. Додате су, међутим, и „нове“ вредности: безбедност, толеранција, транспа-

рентност, солидарност и родољубље.

Суштински, национални интереси у обе СНБ остају исти, с том разликом што се СНБ из 2019. године експлицитно дефинише седам јасно издвојених националних интереса, са пратећим циљевима за реализацију тих интереса, и то: 1. *Очување суверености, независности и територијалне целовитости* (циљеви: одвраћање од оружаног угрожавања и ефикасна одбрана; очување АП КиМ у саставу РС; јачање угледа и међународног положаја РС; превенција и отклањање сепаратистичког деловања), 2. *Очување унутрашње стабилности и безбедности* (циљеви: заштита људских и мањинских права и слобода грађана; владавина права и даљи развој демократије и демократских институција; унапређење безбедности грађана, државе и друштва; нормализација односа и прилика у АП КиМ; ефикасна државна управа), 3. *Очување постојања и заштита српског народа где год он живи, као и националних мањина и њиховог културног, верског и историјског идентитета* (циљеви: развој демографског потенцијала; национално јединство и развој културног, верског и историјског идентитета; унапређење положаја националних мањина; побољшање положаја и заштита права и интереса дијаспоре и Срба у иностранству; заштита културних и историјских добара значајних за РС и њене грађане), 4. *Очување мира и стабилности у региону и свету* (циљеви: допринос развоју међународних односа у складу са међународно преузетим обавезама; допринос очувању међународног мира и безбедности; поштовање међународног права и унапређење међународног поверења; допринос јачању регионалне стабилности и унапређење добросуседских односа; јачање свестраних билатералних односа са свим државама, уз уважавање узајамних интереса; јачање активног учешћа у раду међународних организација), 5. *Европске интеграције и чланство у ЕУ* (циљеви: обликовање модерног и развијеног друштва заснованог на заједничким европским вредностима које су део српског националног идентитета и историјског наслеђа; достизање унутрашње спремности за чланство у ЕУ; унапређење националне безбедности и одбране кроз процес европских интеграција), 6. *Економски развој и укупни просперитет* (циљеви: побољшање животног стандарда грађана; економски напредак; унапређење образовања, научног и технолошког развоја; унапређење економске и енергетске безбедности), 7. *Очување животне средине и ресурса РС* (циљеви: праћење, процена, планирање и предузимање мера за ублажавање утицаја климатских промена; заштита од поплава и пожара; унапређење квалитета животне средине; ефикасно управљање опасним отпадом; унапређење способности и капацитета за

управљање ресурсима) (СНБ 2019).

Анализом садржаја СНБ у вези са представљеним националним интересима и циљевима за њихову реализацију закључујемо да се на аспект личне безбедности грађана РС (кроз призму концепта људске безбедности, а у смислу смањења угрожавања на нивоу свакодневног живљења, односно повећања квалитета свакодневног живота) најнепосредније односе три национална интереса (очување унутрашње стабилности и безбедности, очување постојања и заштита српског народа где год он живи и економски развој и укупни просперитет), односно свега шест од тридесет и два формулисана национална циља.

Полазећи од очувања унутрашње стабилности и безбедности као услова „непрекидног развоја свих делова друштва, рационалне употребе расположивих ресурса и задовољења потреба грађана“, у СНБ се истиче да се остварењем овог националног интереса „обезбеђује заштита државе, друштва, грађана и имовине од угрожавања, што доводи до побољшања квалитета живота грађана и боље институционалне изграђености и ефикасности“, те да се њиме „омогућава унапређење привреде, изградња поверења и сарадње, те грађанске одговорности, што, у крајњем, резултира чињеницом да је Република Србија пожељно место за живот и рад“ (СНБ 2019). Четири од поменутих шест циљева чијим се остваривањем непосредно постиже/унапређује лична безбедност заправо представљају циљеве чијом се реализацијом остварује национални интерес очувања унутрашње стабилности и безбедности. Реч је о: заштити људских и мањинских права и слобода грађана, владавини права и даљем развоју демократије и демократских институција, унапређењу безбедности грађана, државе и друштва и ефикасној државној управи.

У СНБ се у вези са заштитом људских и мањинских права и слобода истиче да РС „спада у ред европских држава са највишим достигнутим и примењеним нивоом заштите људских и мањинских права у законодавном смислу“, да је „од превасходног значаја даље јачање институција и института примене достигнутог нивоа заштите људских и мањинских права“, као и да се „унапређује друштвена толеранција, разумевање и уважавање, те одлучно супротстављање свим облицима дискриминације“. Овакав начин формулације актуелног стања заштите људских и мањинских права и слобода и мера за даљу реализацију овог циља чини се прилично промишљеним, будући да је управо фокус на чињеници да је реч о нормативно-правној основи ове заштите, а што не мора да подразумева (и најчешће то и не чини) и практично остварење те

заштите. У складу са реалним стањем у погледу дискриминације и (неретко грубог) кршења најразличитијих људских и мањинских права и слобода, узимање у обзир само „мртвог слова на папиру“ и поласка од оцене нивоа заштите само на основу законодавног оквира носи са собом различите негативне последице, односно резултира немогућношћу идентификовања одговарајућих мера које би допринеле унапређењу заштите и у практичном погледу, а о чему ће више речи бити у наставку рада.

Владавина права и даљи развој демократије и демократских институција подразумевају повећање „ефикасности и транспарентности у раду законодавне, извршне и судске власти“, унапређење „поверења грађана у државне институције и степен њихове демократске изграђености“ и то „јачањем професионалне етике и превентивног антикорупцијског деловања“, затим унапређење процедура рада судова, јавног тужилаштва и служби безбедности ради повећања ефикасности њиховог рада, те унапређење сарадње јавне управе и организација цивилног друштва у области креирања јавних политика. Осим чињенице да се корупција као појава на свега пар места помиње у СНБ (сугеришући на тај начин да није једна од актуелних претњи безбедности), интересантно је да се и овде говори о превенцији корупције у државним институцијама, односно фокус се ставља на „превентивно антикорупцијско деловање“.

За унапређење безбедности грађана, државе и друштва истиче се унапређење способности и капацитета, између осталог, и за „спровођење нулте толеранције према свим облицима насиља, сузбијање илегалне трговине психоактивним контролисаним супстанцама, као и борба против свих облика корупције и криминала“. Најзад, када је реч о ефикасној државној управи, истакнуто је да ће бити „промовисана примена принципа доброг управљања, унапређење транспарентности у раду, ефикасност и одговорност према грађанима, контрола квалитета рада и висок степен одговорности органа државне управе“. Све наведено наглашава се ради реформе јавне управе у складу са преузетим обавезама у оквиру процеса придруживања и приступања ЕУ.

У вези са националним интересом очувања постојања и заштите српског народа где год он живи, као и националних мањина и њиховог културног, верског и историјског идентитета, значајан је циљ представљен као развој демографских потенцијала. Ради његовог остварења „предузеће се интензивно системско деловање друштвених субјеката у свим сферама демократског развика, и то: повећање natalитета, смањење mortalитета и миграција грађана (унутрашњих и међународних) ради повећања радног и фертил-

ног потенцијала неопходног за репродукцију нових генерација, те наставак социо-економског развоја и демографског раста друштва“. У складу са актуелном тенденцијом континуираног пада стопе наталитета и све већег пораста миграционих кретања, нарочито у иностранство, и то превасходно из разлога социјалне несигурности и ниског стандарда живота, третирање грађана као „радног и фертилног потенцијала неопходног за репродукцију нових генерација“ не звучи нарочито стимулативно. Такође, крајње је контрадикторно говорити о наставку „демографског раста друштва“ у времену у коме је изражена тенденција супротног смера. Наводи се даље, „један од приоритета биће унапређење социјалне и здравствене заштите становника, те финансијске подршке неразвијеним општинама, нарочито ради подстицаја равномерног регионалног развоја, развоја села и граничних подручја“, те ће од посебног значаја бити „подстицање младих и образованих становника да остану да живе и раде у Србији“.

Најзад, када је реч о економском развоју и укупном просперитету, наводи се да овај национални интерес обезбеђује „побољшање квалитета живота грађана и извесну сигурност будућим генерацијама“, „унапређење животног стандарда, отпорности и прилагодљивости привреде, рационалан и одговоран однос према природним богатствима и животној средини, равномеран регионални развој, унапређење образовања, научног и технолошког развоја, те укупне безбедности државе и грађана“. Напослетку, његовим остварењем „умањиће се социјално раслојавање друштва и економске разлике у односу на развијене државе и унапређење економске и енергетске безбедности Републике Србије“.

Из корпуса циљева за реализацију овог интереса, значајан је циљ дефинисан као побољшање животног стандарда грађана, а у вези са којим се наводи да ће бити „створени услови за отварање нових радних места, како би се смањила стопа незапослености и створили услови за смањење одлива младих и образованих становника“, затим да ће се подстицајем малих и средњих предузећа и предузетништва тежити повећању броја запослених, а „ради стимулисања предузетништва и samozапосљавања поједноставиће се административне и правне процедуре и увести додатни финансијски подстицаји и менторска подршка“. Такође, „биће омогућено приступачније и квалитетније образовање, као и прилагођавање образовања тржишту рада“, а „непосредна подршка сиромашнима стимулисаће улагање сопствених напора за превазилажење сиромаштва, а онима који то нису у могућности омогућиће достојанствен живот“. У складу са актуелним околностима, исправно

је препознат и значај „повећања доступности и квалитета здравствене заштите, нарочито у домену репродуктивног здравља мајки, здравствене заштите жена и подршке за планирање породице“. Уз то, „повећаће се и ниво социјалне заштите угрожених категорија становништва и спроводити активности на реформи пружања услуга у области здравствене и социјалне заштите у складу са трендом старења становништва“.

Управо реализацијом ових шест изложених циљева остварили би се услови личне безбедности, односно дошло би се до ситуације у којој је оправдано говорити о унапређеном положају појединаца у смислу елиминисаних свакодневних извора (људске) небезбедности и несигурности, до ситуације у којој грађани не би стрепели од „претњи глађу, болешћу и насиљем“ те од „изненадног и насилног прекида свакодневног, уобичајеног живљења“. Па ипак, циљеви оваквог садржаја представљају мањину у СНБ из 2019. године (мање од петине укупног броја циљева).

Интересантно је указати још и на начин на који је представљен национални интерес који се односи на европске интеграције и чланство у ЕУ. Наиме, наводи се да оно „доводи до свеобухватног преобликовања друштва и привреде, постизања високих стандарда у свим сферама, јачања демократских институција и тржишне економије кроз истраживања и иновације, раста извоза и инвестиција, раста запослености, унапређења образовања које ће одговарати тржишним потребама, високог степена заштите људских и мањинских права, пораста општег нивоа безбедности и сигурности“. На основу наведеног, стиче се утисак да се европским интеграцијама и чланством у ЕУ (односно, остварењем овог националног интереса) остварују готово сви национални интереси РС. Другим речима, садржај овог националног интереса у себи обухвата највећи део садржаја свих националних интереса РС исказаних у СНБ. Но, импликације оваквог става изнетог у СНБ и формулације националних интереса на овакав начин (једног [специфичног] као најопштијег и свеобухватног) нису у директној вези са темом нашег рада, те неће бити додатно анализирани.

Форма излагања о циљевима за реализацију националних интереса значајно се разликује у старој и новој СНБ. Наиме, у актуелној СНБ наведено је да се „спровођењем политике националне безбедности, осим заштите и остварења националних интереса, стварају претпоставке за политички, економски, социјални, културни и укупни друштвени развој Републике Србије“, али да су „основни ставови, начела и опредељења политике националне безбедности, односно мере чијим предузимањем се спроводи по-

литика националне безбедности, груписани према националним интересима, односно циљевима Републике Србије на које се непосредно односе“. Са друге стране, у претходној СНБ наведено је да се „остварење националних интереса обезбеђује спровођењем политике националне безбедности у областима спољне политике, економске политике, политике одбране, политике унутрашње безбедности и политикама у другим областима живота“ (СНБ 2009), а као елементи политике националне безбедности наведени су спољна, економска, политика одбране, заштите људских и мањинских права, социјална политика и политика у другим областима друштвеног живота.

Од седам издвојених елемената политике националне безбедности у СНБ из 2009. године, пет се односе и на појединца као референтни објекат, односно на заштиту личне безбедности грађана РС. Тако се истиче да се „достизањем циљева економске политике стварају услови за унапређење животног стандарда грађана и ублажавање и отклањање свих негативних економско-социјалних последица транзиције“. Политиком унутрашње безбедности „обезбеђује се заштита демократског политичког система, људских права и слобода, јавног реда и мира и имовинске сигурности грађана и других друштвених вредности“. За политику заштите људских и мањинских права наводи се да представља „цивилизацијску вредност, основу националне безбедности и мерило демократског карактера друштва и државе“. Основни циљеви социјалне политике чине „задовољавање потреба грађана, заштите њихових права и унапређење њихове безбедности“, „обезбеђење социјалне заштите, смањење стопе незапослености, побољшање услова рада, образовања и стално усавршавање људских ресурса“. Посебна пажња у оквиру социјалне политике посвећује се „повећању natalитета, побољшању демографске структуре и заштити породице“, и, најзначајније, унапређивању „бриге о појединцу, његовој личној безбедности, а тиме и укупној безбедности државе“. Најзад, и за унапређење образовања, науке, научно-истраживачког рада, заштите животне средине, културе и других области друштвеног живота истиче се да имају стратешки значај за заштиту националних интереса, укључујући и питање здравља грађана, односно „изградње и јачања здравственог система и његовог повезивања са другим институцијама друштва“.

Премда су мере и циљеви за реализацију националних интереса у обе СНБ начелно исти (мање или више разрађени) и покривају исте области, чињеница је да је у претходној СНБ значајно већи простор и већа пажња придата појединцу као референтном

објекту, уз експлицитно наглашавање значаја људске и личне безбедности. То није случај и са новом СНБ у којој нема ни помена ових појмова, већ је значајно већи простор посвећен питањима у којима се држава појављује као примарни објекат заштите, као и питањима унапређења међународног мира и стабилности. С тим у вези, фокус СНБ из 2019. године, конкретизовано, јесте на питањима статуса АП КиМ, европских интеграција, и као новина, угрожавајућег потенцијала који са собом носе илегалне масовне миграције.

Истакли бисмо још и другачији стил изражавања присутан у новој СНБ, а чији је циљ, верујемо, већа уверљивост и убедљивост, који карактерише употреба глагола попут „обезбедиће се“, „постићи ће се“, „оствариће се“, чак и у вези са крајњем амбициозним циљевима попут елиминисања корупције, насиља или дискриминације, постизања стања у ком ће РС бити „пожељно место за живот и рад“, или, пак, подизања квалитета живота и смањења сиромаштва. Сматрамо прикладнијим изражавање карактеристично у већој мери (мада не и потпуно) за претходну СНБ у коме се у контексту реализације претпостављених интереса говори у смислу настојања, тежњи и покушаја да се конкретни циљеви остваре и уверења или веровања (уместо тврђења) да ће се жељено стање постићи, нарочито када је реч о предвиђању последица реализације неког националног интереса (овде преваходно мислећи на европске интеграције и чланство у ЕУ). У супротном, у случају да се тврђења не реализују у стварности на начин исказан у СНБ, она се могу злоупотребити и користити као предмет оштрих критика, а не сме се занемарити ни манипулативно дејство овакве изричитости у формулисању националних интереса и циљева.

Политика националне безбедности РС

Са аспекта теме овога рада, из нове СНБ изузет је кључни део садржан у претходној, а који се односи на основна опредељења политике националне безбедности РС. У СНБ из 2009. године се под тим насловом, између осталог, истиче приврженост РС „поштовању обавеза које проистичу из Повеље УН, принципа Универзалне декларације о људским правима и Хелсиншког завршног акта“, затим залагање за „поштовање међународног права, јачање улоге ОУН, ОЕБС и ЕУ“, унапређење односа са чланицама ЕУ, као и чланицама и партнерима НАТО, те указивање на значај приступања РС НАТО програму Партнерство за Мир (СНБ 2009). Но, оно што је најзначајније јесте став да је РС „опредељена да развија и

унапређује све аспекте безбедности, а нарочито људску, социјеталну, енергетску, економску, еколошку и друге садржаје интегралне безбедности Републике Србије“, као и да „посебан значај посвећује стварању услова за унапређење људске безбедности, која наглашава заштиту економске, еколошке, здравствене, политичке и сваке друге безбедности појединца и заједнице“, „владавина права, транспарентност и одговорност представљају важне инструменте за унапређење безбедности човека“, РС је „посвећена побољшању улоге и положаја жена у процесима одлучивања и јачању државних механизма за обезбеђење равноправности полова“.

Све напред наведено изостаје из актуелне СНБ, те се као „горуће“ питање јавља: Из ког се разлога на значај концепта људске безбедности, као неизоставног сегмента интегралне безбедности РС, не указује експлицитно и директно и у СНБ из 2019. године? Уколико се има у виду чињеница да је највећи део садржаја старе и нове СНБ исти или готово исти, јасно је да је реч о свесном и намерном опредељењу. Значи ли то онда да РС више не уважава значај људске безбедности, или га само не сматра подједнако значајним као што је то случај са „националном“ (државном) безбедношћу да би се нашао у хијерархијски највишем стратегијском документу једне земље?

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Подаци о квалитету живота грађана, као централној тачки концепта људске безбедности, могу се добити анализом поменутих седам димензија живота грађана, односно седам димензија њихове безбедности и сигурности – економска безбедност, здравствена заштита, квалитет и доступност хране, еколошка безбедност, индивидуална и колективна безбедност, као и политичка безбедност. Анализом СНБ РС извучен је општи закључак да се њоме акцентују већином спољни извори угрожавања безбедности, али и да се, говорећи о незадовољавајућем стању у различитим областима друштвеног живота из домена унутрашње политике потенцирају спољни узроци, „преливени“ на простор РС из регионалног или глобалног окружења.

У вези са појединим аспектима људске безбедности, начелни утисак који се стиче јесте да се у СНБ о постигнутом стању у истим говори у прилично афирмативном тону, у смислу постојања задовољених услова са тенденцијом даљег унапређења. Но, значајна чињеница која изостаје из СНБ јесте да су услови за задовољавајуће стање испуњени, али само на декларативном нивоу. Нор-

мативно-правно уређење било које проблематике представља тек први корак (премда нужни) за реализацију постављених циљева. Оно што је од круцијалне важности, међутим, јесте и задовољавање услова на основу којих би се усвојени закони и прописи могли применити и у пракси.

У РС, у вези са многим питањима значајним за концепт људске безбедности не постоје дефинисане обавезе одговарајуће контроле, надзора, као ни извештавања и евалуације достигнутог степена реализације предвиђених мера и активности, чиме се стварају претпоставке за постојање огромног раскорака између системског и нормативног утемељења и његове реализације у пракси. Стога се у анализи постигнутог степена развоја не сме задржати на чињеници да је већина важних питања законодавно адекватно уоквирена, већ се у анализу мора укључити и субјективна перцепција грађана о властитој безбедности и сигурности.

Тенденција опаснија од претходно наведених, присутних у СНБ, јесте и готово потпуно игнорисање одређених питања од суштинског значаја за људску безбедност. У складу са формом и обимом овога рада задржаћемо се на две појаве за чије запостављање ценимо да ће резултирати озбиљним негативним импликацијама по безбедност грађана РС, као појединаца и као друштва у целини. Реч је о сиромаштву и корупцији. Ове две појаве нераскидиво су повезане, кодетерминисане и кодетерминишуће, те на различите начине остварују директан утицај на све аспекте људске безбедности.

Најпре, одбијамо да посматрамо корупцију искључиво као један од облика организованог криминала (како је у СНБ наведено-„која често не остварује директан утицај на угрожавање безбедности РС“), будући да је реч о појави „која угрожава све темељне друштвене вредности“ (Ђорђевић 2013, 163). Корупција настаје из сиромаштва, а потом га даље продубљује. Делимо уверење да је тренутно највећи извор угрожавања безбедности грађана РС „системска или такозвана пузајућа корупција која се рефлектује на све области друштвеног и индивидуалног живота грађана“ (181), и верујемо да би такав став потврдила и анкета спроведена над грађанима РС о властитој перцепцији угрожености коруптивним деловањем.

Такође, у складу са актуелним стањем у РС који карактеришу озбиљни демографски проблеми, нарочито изузетно ниска стопа наталитета и „одлив мозгова“, али и миграциона кретања све већег броја грађана уопште (и унутардржавна и међународна), економски и привредни неравномерни регионални развој и све већи

јаз на релацији село – град, висока стопа незапослености и све већи број припадника социјално најугроженијих категорија становништва, сматрамо недопустивим изостављање сиромаштва као самосталног безбедносног проблема који, према подацима РЗС за 2018. годину, код чак пола милиона грађана РС (7,1 %) представља „претњу глађу“ (Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва 2019), односно ризик за готово четвртину становника РС (24,3%) (Републички завод за статистику 2019), те који нарушава право појединца на достојанствен живот. С тим у вези, потребно је веће потенцирање сиромаштва као безбедносног ризика и претње, те јачање мера за ублажавање његових последица у свим областима друштвеног живота.

Коначно, мора бити адекватно препознат и приоритизован угрожавајући потенцијал недовољне доступности и лошег квалитета здравствене и социјалне заштите и образовања, готово свакодневног присуства дискриминаторске праксе у свим областима и то по различитим основама, родне неравноправности, те кршења основних људских права, а нарочито права у вези са радом.

Тенденција скраћивања просечног животног века, заједно са високом стопом морталитета и незадовољавајућим показатељима обољевања, енорман број страдалих лица као жртава саобраћајних несрећа, рапидан пораст броја жртава насиља, нарочито насиља у породици и вршњачког насиља, са увећаним бројем смртних исхода, висока стопа самоубистава и различити облици девијантног понашања само су неки од индикатора проистеклих из концепта људске безбедности који говоре у прилог тези о РС као безбедносно незадовољавајућем амбијенту за живот. Уколико се томе дода и чињеница да све наведено изостаје из стратегијске анализе безбедности РС, уз „маскирање“ актуелног стања тврдњама попут оне о „највишем достигнутом и примењеном нивоу заштите људских и мањинских права“, предвиђања о даљој (или можда примарној) имплементацији концепта људске безбедности у политику националне безбедности РС прилично су песимистична.

Анализом садржаја актуелне СНБ уочавају се бројни недостаци, полазећи од изостанка ваљане концептуализације и операционализације кључних појмова, тиме и њихове неадекватне употребе, недоследности, па чак и контрадикторности у употреби. Осим терминолошких и стилских мањкавости, те недовољне систематичности, критички подлеже и сама форма СНБ, а нарочито методологија примењена у њеној изради. У целини посматрано, уместо очекиваног следа – анализа безбедносног окружења на основу које се врши идентификација кључних безбедносних изазова,

ризика и претњи, а потом на основу ове идентификације и формулисање националних интереса и конкретних циљева за њихову реализацију, СНБ у коначници представља прилично некохерентну и непрегледну целину (нарочито у вези са безбедносним окружењем и изазовима, ризицима и претњама), без јасне каузалне или било какве друге везе као и доследног редоследа приоритета између безбедносних проблема истакнутих у анализи безбедносног окружења, оних идентификованих у делу који се односи на кључне изазове, ризике и претње, а потом и формулисаних националних интереса. Притом, СНБ одликују и многострука (сувишна) понављања „кључних“ питања у сваком од поменутих сегмената.

Са друге стране, компаративном анализом СНБ из 2009. године и СНБ из 2019. године, закључујемо да су експлицитна истицања значаја људске безбедности у претходној СНБ, а која су представљала извесно охрабрење у погледу будуће афирмације овог концепта у политици националне безбедности РС, са израдом нове СНБ изостала, отварајући питања од нарочитог значаја за грађане РС у вези са основним опредељењима актуелне политике националне безбедности. Напослетку, закључићемо да актуелна СНБ остаје стратегија националне (државне) безбедности у свом изворном значењу, са фокусом на државне (спољнополитичке) интересе, уз суштински маргинализовано уважавање интереса појединаца и група. Наведено је случај упркос општем ставу научне и стручне јавности да „елементи државне и људске безбедности морају да буду у сагласју и оснажују једни друге“ (Димитријевић 2008, 74) стога што „корпус националних интереса, пре свега оних који се односе на заштиту сопствених грађана унутар земље и ван ње, благостање, заштиту етничког и културног идентитета, људска права – упућује на најнепосреднију везу националних и безбедносних интереса“ (Кековић 2009, 95-96). Полазећи од става да „секуритизација развоја човека-појединца и друштвених група има утилитарни учинак, посебно у скретању пажње са питања високе политике на проблеме људског развоја“ (Драгишић 2010, 226), апелујемо на потпуније и свеобухватније инкорпорирање концепта људске безбедности у хијерархијски највиши стратегијски документ РС, првенствено да би се спречило „да држава постане апарат за остваривање партикуларних интереса, који се покушавају наметнути као општедруштвене вредности“ (Драгишић, Драгаш и Хаџић 2013, 1659), односно да би се појединац са одговарајућим квалитетом живота и у пракси могао остварио као референтни објекат безбедности.

ЛИТЕРАТУРА

- Димитријевић, Бојан. 2008. „Стратегија националне безбедности Србије (модел)“. *Војно дело* 60 (2): 65-92.
- Драгишић, Зоран. 2010. „Национална безбедност-алтернативе и перспективе“. *Српска политичка мисао* 60 (2): 217-232. doi: 10.22182/spm.2822010.11.
- Драгишић, Зоран, Драгаш, Орхан и Хаџић, Демир. 2013. „Људска права и људска безбедност“. *Теме* 37 (4): 1655-1667.
- Dulić, Dragana. 2005. *Indikator i ljudske bezbednosti u Srbiji, Izveštaj za 2004. godinu*. Beograd: Fakultet civilne odbrane.
- Ђорђевић, Дејан и Катанчевић, Владимир. 2016. „Компаративна анализа стратегијско-доктринарних докумената у сфери безбедности и одбране“. *Војно дело* 68 (3): 122-140. doi: 10.5937/vojdelo1603122D.
- Ђорђевић, Ivica. 2013. *Ljudska bezbednost: globalni kontekst i primena u Srbiji*. Beograd: Institut za uporedno pravo - Dosije Studio.
- Ejdus, Filip. 2012. *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori i nivoi*. Beograd: Službeni glasnik, Beogradski centar za bezbednosnu politiku.
- Jolić, Tvrtko. 2013. „Nacionalni interes i moral u međunarodnim odnosima“. *Politička misao* 50 (1): 38-57.
- Кековић, Зоран. 2009. „О нацрту Стратегије националне безбедности-критички прилог за расправу“. *Војно дело* 61 (2): 89-104.
- Ковач, Митар. 2007. „Теоријски и методолошки аспекти израде и примене стратегије националне безбедности“. *Војно дело* 59 (3): 31-52.
- Ковач, Митар и Стојковић, Дејан. 2009. *Стратегијско планирање одбране*. Београд: Војноиздавачки завод.
- Републички завод за статистику [РЗС]. 2019. *Сиromaштво и социјалне неједнакости, 2018*. Београд: Републички завод за статистику. <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/20191015-siromastvo-i-socijalna-nejednakost-2018, 09.03.2020>.
- Simić, Dragan. 2007. „Savremene teorije bezbednosti“. U *Antologija tekstova sa Škola reforme sektora bezbednosti*, ur. Pavle Janković, 165-194. Beograd: ISAC Fond.
- Стајић, Љубомир, Радивојевић, Ненад и Митровић, Владан. 2017. „Неки аспекти политике унутрашње безбедности као елементи Стратегије националне безбедности Републике Србије“. *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 51 (4): 1325-1342. doi: 10.5937/zrpfns51-16569.
- Стојковић, Биљана. 2009. „Различити приступи употреби појма стратегија у савременом добу“. *Војно дело* 61 (3): 241-269.
- Стратегија националне безбедности Републике Србије. 2009. Београд: Република Србија.
- Стратегија националне безбедности Републике Србије. 2019. *Службени*

гласник Републике Србије, бр. 94/2019.

Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва. 2020. *Апсолутно сиромаштво*. Београд: Влада Републике Србије. <http://социјално-укључивање-у-рс/подаци/апсолутно-сиромаштво>, 09.03.2020.

United Nations Development Programme [UNDP]. 1994. *Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security*. <http://www.hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1994>, 09.03.2020.

Форца, Божидар, Стојковић, Биљана. 2014. „О хијерархији стратегијских докумената“. *Војно дело* 66 (2): 145-165. дои: 10.5937/vojdelo1402145F.

Nevena Stanković

Faculty of Security Studies, University of Belgrade

THE HUMAN SECURITY CONCEPT IN THE NATIONAL SECURITY STRATEGY 2019 – A STEP-BACK

Resume

In the recent years, a growing number of the developed states has incorporated the human security concept in their national security policies. Likewise, this trend has been noticed in a certain degree in the Republic Serbia since adopting the National Security Strategy in 2009. Yet, with the adoption of the new National Security Strategy in 2019, there has been some changes in that aspect. Having in mind the role and significance of the National Security Strategy in polistrategic system in the Republic Serbia, or the fact that it is the top strategic document of the hierarchy in the Republic Serbia, the author aims to analyze the scope of the implementation of the human security in the national security policy of the Republic Serbia, to identify existing indicators of the human security concept, but also to identify those that are unjustified missing. Speaking about the quality of life of an individual, as a key component of the human security concept, by comparative analysis of the National Security Strategy 2009 and the National Security Strategy 2019, the author attempts to point out present regression in the tendency of respecting the significance of an individual security and safety, along with highly emphasized accentuation of the state as a dominant referent object of the security. Furthermore, by content analysis of the National Security Strategy 2019, the author aims to introduce omissions and oversights in the phase of the security environment analysis, the identification of the key security challenges, risks and threats in the Republic Serbia, as well as in the phase of formulating national

interests and specific goals for their realization, that conjointly result in (in some aspects) marginalized respect of the human security in the total national security. In the conclusion, beside recognized weak points and flaws, the author points out derelict topics that are significant for personal/individual security, but also suggests that the ignorance of the two phenomena- poverty and corruption – could potentially have major negative implications on the whole society. Eventually, the author calls for urgent and necessary adjusting, or, precisely, adding the human security concept to the state-centric approach.

Keywords: *national security strategy, human security, personal security, national interests*

---

* Овај рад је примљен 23. јула 2020. године, а прихваћен за штампу на телефонском сас-танку Редакције, 27. јануара 2021. године.